

Bokanmälningar

Stig Wandén:

Ekonomi i filosofisk belysning

Vi har fått en svensk bok om ekonomiämnen, främst nationalekonomin, sedda från filosofisk och vetenskapsteoretisk synpunkt: *Ekonomi i filosofisk belysning* av Stig Wandén (Norstedts, 1986). Det är intressant att jämföra den med den sex år äldre *The Methodology of Economics or How Economists Explain* av Mark Blaug. De två böckerna är viktiga var för sig men också som komplement och korrektiv till varandra.

Falsifikationism

Blaug, som är nationalekonom med doktrinhistoria och utbildningsekonomi som specialiteter, börjar med att presentera olika riktningar inom vetenskapsteorin. Själv ansluter han sig närmast till Karl Poppers s k falsifikationism. En hypotes eller teori om verkligheten kan enligt denna uppfattning inte *verifieras*, dvs strängt bevisas vara sann. Däremot är det möjligt att man kan *falsifiera* den, dvs visa att det finns faktiska förhållanden som inte stämmer med teorin. Kunskapsutveckling sker enligt Popper genom att teorier utsätts för falsifikationsförsök. Om detta misslyckas, så blir teorin bestyrkt (men inte strängt bevisad), och den blir ytterligare bestyrkt genom fler misslyckade försök. Om ett falsifikationsförsök lyckas, så kan detta medföra att man söker förbättra teorin. Under tiden kanske man ändå – i brist på bättre – håller fast vid den falsifierade teorin. Ett påstående som inte "åtminstone i princip" skulle kunna falsifieras betraktas som ovetenskapligt.

Mot denna vetenskapsteoretiska bakgrund diskuterar Blaug metodologier som tillämpats av ekonomer från Adam Smith till Samuelson, Hicks, Arrow, Friedman, Becker m fl. En stor del av boken ägnas åt en utvärdering av teorier inom neoklassisk nationalekonomi. Blaug gör gällande att en del av dem är ovetenskapliga i nyss angiven mening och att för mycken möda ägnas åt att förfina sådana teorier.

Boken av Stig Wandén (SW) skiljer sig i viktiga avseenden från Blaug's bok. Den är mindre inriktad på ekonomisk doktrinhistoria och behandlar en del nyare teorier och begrepp som inte har kommit med Blaug. En viktig skillnad gäller det vetenskapsteoretiska betraktelsesättet. Wandén nämner Blaug som en av dem som ansluter sig till Poppers falsifikationism. Själv gör han det inte, och han motiverar detta med två argument.

Det ena argumentet har tidigare framförts av bl a Kuhn och Feyerabend, vilkas åsikter Blaug diskuterar under rubriken "Från Popper till den nya irrlärligheten" ("... the new heterodoxy"). Argumentet går i korthet ut på att falsifikation måste grundas på empirisk bestämning av fakta och "att det inte sällan är ens teoretiska utgångspunkter som anger vad som är fakta och vilka fakta som är viktiga. En neoklassiker och en marxist har ofta helt olika uppfattningar om vilka fakta som är viktiga provostenar för en ekonomisk teori."

Subjektivism

SW:s andra argument mot falsifikationskriteriet är "att det inte är tillämpligt på idealistiska ansatser och därför kan döma

ut dem som 'ovetenskapliga'. Vad menar han då med "idealistiska ansatser"? En antydning ger han genom följande tillägg: "När förståelsen eller tolkningen av en social företeelse påverkar denna, är det nämligen inte meningsfullt att tala om falsifiering av tolkningen. En falsifiering förutsätter oberoende fakta som motsäger tolkningen."

Detta tillägg tyder på att SW med "idealistiska ansatser" avser tillämpningar av en sk kunskapsteoretisk idealism, som också kallas subjektivism och står i motsättning till den kunskapsteoretiska realismen eller objektivismen. Enligt realismen existerar yttre objekt oberoende av om de uppfattas av någon, men enligt idealismen är deras existens och kvaliteter beroende av uppfattningen.¹

SWs andra argument mot falsifikationskriteriet bör förmodligen tolkas så, att en forskares kunskap bör betraktas som vetenskaplig även om den är beroende av forskarens subjektiva uppfattning av verkligheten och därför är omöjlig att falsifiera.

Det syfte som SW har med sin bok är emellertid inte att skilja mellan vetenskaplighet och ovetenskaplighet eller mellan bättre och sämre vetenskap. Han vill i stället förstå oenigheten mellan anhängare av olika skolor eller ansatser. Han anser att varken falsifikationismen eller andra sk empiriska referensramar är bra för detta syfte. Ett avsnitt under rubriken "Nyttan av filosofi" avslutas med följande sammanfattande ord:

"Självt menar jag som sagt att ens filosofiska referensram inte bör vara normativ och värdera någon kunskapskälla högre än andra. Det är väsentligt att samtliga metoder uppmärksammas och kan beredas plats, och inte utesluts från början."

En referensram

Den filosofiska referensram som SW presenterar i bokens första kapitel fungerar som en sorts koordinatsystem med två dimensioner. Med den kan "kunskap", t ex en teori, karakteriseras efter (1) graden i vilken den bygger på erfarenhet resp tänkande och (2) graden i vilken den återger en oberoende verklighet resp subjektiva

föreställningar (är objektiv resp subjektiv).

I andra kapitlet ges vad SW kallar en översiktsbild av den verklighet som olika ekonomiska teorier vill beskriva på olika sätt. Han skiljer där mellan "naturgivna faktorer", "ekonomiska spelregler" och "samhällseconomiska förlopp".

I tredje kapitlet finns ett konkret exempel på hur samma händelse (ett investeringsbeslut i ett småföretag) kan beskrivas och förklaras på olika sätt och hur den kan sättas in i ett samhällseconomiskt orsakssammanhang (vad som sker i samhället på grund av regionalpolitiskt stöd för investeringar). Beträffande frågan vad som sker i företaget skiljer SW mellan fyra "nivåer": den företagsekonomiska, den (neoklassiskt) mikroekonomiska, aktörsnivån och småskalighetsnivån. På aktörsnivån förklaras investeringsbeslutet med "ekonomiska spelregler" som forskaren får upplysning om genom samtal med företagaren. Småskalighetsnivån illustreras i exemplet med att de yngre tjänstemännen i företaget vid intervjuer förespråkade en sorts småskalighetsekonomi och därför ifrågasatte investeringsbeslutet – dock utan att motsätta sig det.

Beträffande frågan vad som sker i samhället på grund av investeringsstödet skiljer SW mellan (1) fallstudier, (2) statistiska undersökningar och (3) strukturell (rent begreppsmässig) analys av investeringarnas roll i marknadsekonomin (bl a marxistisk analys).

Fyra frågor

Fjärde kapitlet, som är bokens längsta, har rubriken "Ekonomiska teorier och perspektiv". Där analyseras olika sätt på vilka aktuella ekonomiska teorier besvarar fyra frågor.

Den första frågan lyder: "Hur bestäms priserna i marknadsekonomin?" Den besvaras på olika sätt av neoklassisk mikroteori, marxistisk värdelära, institutionellt orienterad postkeynesiansk teori (Robinson, Kaldor m fl) och företagsekonomiska fallstudier.

¹ Konrad Marc-Wogau, *Filosofisk uppslagsbok*, 3 uppl, 1984, s 134, 149, 303.

Den andra frågan lyder: "Leder marknadsekonomin till balans?" Först behandlas några teorier under rubriken "Neoklassisk makroekonomi", nämligen keynesiansk neoklassicism, monetarism, utbudsekonomi och den på teorin om rationella förväntningar grundade s k nya makroekonomin eller nya klassiska ekonomin. Därefter följer två avsnitt: ett om institutionalistisk (postkeynesiansk) stabiliseringsteori och ett om marxistisk kris-teori. Analysmetoderna leder visserligen till delvis oförenliga svar på frågan, men SW säger att, så vitt han kan förstå, var och en av dem är "intressant och logiskt riktig" och "kan ges visst stöd i empiriskt material" (s 185).

Den tredje frågan lyder: "Hur kan socialt givna regler missuppfattas?" Missuppfattningarna kan t ex gälla en aktörs (individu) ställning inom ett företag. Sådana missuppfattningar studeras i vad SW kallar aktörsanalyser. En annan sorts missuppfattningar eller oenigheter gäller användningen av ekonomiska termer. Sådana undersöks med språkanalys eller hermeneutik. Missuppfattningar som omfattar hela grupper eller klasser av ekonomiska aktörer undersöks med socialt orienterad kritisk analys.

Den sista av de fyra frågorna lyder: "Vilka regler är bäst?" Här diskuterar SW vad det skulle innebära att övergå till en marxistisk planekonomi eller till en småskalig ekonomi. Han konstaterar avslutningsvis att det återstår mycket arbete för att man skall få en klar uppfattning om förslagets innebörd.

Fjärde kapitlet innehåller också ett avsnitt under rubriken "Filosofisk diskussion av de allmängiltiga teorierna". Ordet "allmängiltig" används då i vidsträckt bemärkelse. Bl a räknas abstrakta neoklassiska och marxistiska ekonomiska teorier som allmängiltiga, trots att de, som SW säger, kan vara "så förenklade att de ofta sakligt sett är oriktiga".

Boken avslutas med sammanfattning och slutsatser. En slutsats är att man bör kombinera olika metoder. Ekonomiska teorier är ibland "verktygslådor" som inte är sanna eller falska men mer eller mindre praktiska.

Som jag redan framhållit, tycker jag att

detta är en viktig bok. Möjligen går SW för långt i sin tolerans mot olika vetenskapliga ansatser. Ett par av de fåtaliga tekniska noterna är mindre lyckade (särskilt den på s 49, som skall illustrera optimal resurskombination) och kunde gott slopats, eftersom den rent verbala huvudtexten ger tillräcklig upplysning. En praktisk olägenhet är att boken inte är så lätthanterlig som uppslagsbok, eftersom den (i motsats till Blaug's bok) saknar personregister och sakregister.

Slutligen vill jag ge SW en eloge för hans förmåga att på ett lättfattligt sätt ge läsaren väsentlig information om nu aktuella ekonomiska teorier och deras relationer till varandra.

Professor *HARALD DICKSON*
Nationalekonomiska institutionen
Göteborgs universitet